

УДК 372.881.1

Олена Невмержицька, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанням професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов, зокрема формуванню у них педагогічних здібностей. Подано визначення понять “здібності”, “педагогічні здібності”. Показано як наявність педагогічних здібностей впливає на професійну діяльність вчителя іноземних мов. Визначено умови, які забезпечують формування педагогічних здібностей у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов (відбір оптимального змісту та педагогічного інструментарію підготовки фахівців, створення позитивного мікроклімату в умовах вищого навчального закладу, забезпечення позитивних взірців для наслідування тощо).

Ключові слова: здібності, педагогічні здібності, майбутній вчитель іноземних мов, педагогічна діяльність, функції педагогічної діяльності.

Лит. 6.

Елена Невмержицкая, доктор педагогических наук, доцент,
профессор кафедры сравнительной педагогики и методики преподавания иностранных языков
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена вопросам профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков, в частности формированию у них педагогических способностей. Даны определения понятий “способности”, “педагогические способности”. Показано, как наличие педагогических способностей влияет на профессиональную деятельность учителя иностранных языков. Определены условия, обеспечивающие формирование педагогических способностей в процессе профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков (отбор оптимального содержания и педагогического инструментария подготовки специалистов, создание положительного микроклимата в высшем учебном заведении, обеспечения положительных образцов для подражания и т.д.).

Ключевые слова: способности, педагогические способности, будущий учитель иностранных языков, педагогическая деятельность, функции педагогической деятельности.

Olena Nevmerzhyska, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Associate Professor; Professor of the Comparative Education and Methods of Teaching of Foreign Languages Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PEDAGOGICAL CAPABILITIES

The article is devoted to the questions of future foreign language teachers' training, especially the formation of their teaching abilities. The definitions of “skills” and “teaching abilities” are posted. An example of how teaching abilities affect the professional activities of foreign language teachers is shown. The author studies the conditions that ensure the formation of pedagogical skills in the training of future foreign language teachers (the selection of the best content and the teaching tools, the creation of positive climate in terms of higher education, the provision of positive role models, etc.).

Keywords: an ability, the teaching ability, the future teacher of foreign languages, the teaching activities, the features of educational activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення зростають вимоги до професійної підготовки майбутнього педагога, адже це має бути не лише високоерудована особистість, з розвиненими моральними якостями, але й людина,

що володіє усіма компонентами педагогічної майстерності – педагогічними знаннями, технікою, здібностями тощо. Це покладає серйозні обов'язки на вищі навчальні заклади, які готують сучасних вчителів.

Оскільки на сучасному етапі знання іноземних

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

мов є необхідністю, сучасний педагог має досконало володіти методикою іншомовної освіти школярів, реалізація якої вимагає розвинених педагогічних здібностей, без яких неможливо забезпечити ефективне іншомовне навчання школярів.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема підготовки майбутніх вчителів іноземних мов стала предметом досліджень О. Бігич, О. Бондаренко, С. Ніколаєва, Л. Самойлюкевич та ін.

Питанням розвитку здібностей, зокрема педагогічних, присвятили праці В. Крутецький, М. Левітов, О. Мамічева, А. Мудрик, С. Станкін та ін. Зокрема, науковці доводять, що педагогічні здібності є основою професійної придатності вчителя та обґрунтовують умови ефективного формування педагога-професіонала.

Проте, на наше переконання, важливо розглянути проблему формування педагогічних здібностей вчителя іноземних мов, адже специфіка предмета накладає відбиток на особистість педагога.

Мета статті полягає в аналізі теоретичних засад формування педагогічних здібностей вчителя іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. На сучасного педагога покладаються важливі завдання формування різнобічно і гармонійно розвинутої особистості учнів, підготовка їх до життя, до праці, до творчої самореалізації. Саме тому, незалежно від фаху, педагог має бути готовим до виконанням низки функцій, до яких, зокрема належать:

- конструктивна. Вчитель повинен бути готовим до проектування навчального-виховного процесу, тобто відбору змісту навчального матеріалу, планування дій своїх та учнів, підбору засобів навчання і виховання;

- комунікативна, що передбачає наявність умінь для встановлення взаємостосунків з учнями, їхніми батьками, а також педагогічним колективом школи;

- організаторська, що полягає в організації життєдіяльності учнівського колективу, метою якої є формування установок та ціннісних орієнтацій, наукового світогляду учнів тощо. Крім цього, педагог організує залучення батьків до життя класного колективу, створює умови для їхньої педагогізації тощо;

- гностична, спрямована на пізнання індивідуальних особливостей кожного учня, ефективності власної педагогічної діяльності та педагогічного досвіду колег тощо;

- інформаційна, що полягає в умінні майстерно

викладати інформацію не лише з власного предмету, але й подавати ті відомості, які цікаві для учнів, чи хвилюють їх тощо.

Крім цього, як зазначає С. Ніколаєва [3, 13], вчитель іноземної мови повинен бути готовим до реалізації ще й таких функцій:

- комунікативно-навчальної, яка складається з інформаційного, мотиваційно-стимулюючого і контрольо-коригуючого компонентів. Тобто педагог повинен кваліфіковано застосовувати сучасні принципи, методи, прийоми і засоби навчання іншомовного спілкування;

- виховної, що передбачає уміння розв'язувати завдання морального, культурно-естетичного, трудового виховання учнів засобами іноземної мови з урахуванням особливостей ступеня навчання;

- розвивальної, спрямованої на прогнозування шляхів формування і розвитку інтелектуальної та емоційної сфер особистості учня, його пізнавальних і розумових здібностей у процесі оволодіння іншомовним мовленням;

- освітньої, що втілюється у допомозі учням в оволодінні уміннями вчитися, розширювати свій світогляд, пізнавати себе та іншу систему понять, через яку можуть усвідомлюватися інші явища.

Очевидно, що повноцінна реалізація цих функцій можлива за низки умов, серед яких наявність у педагога здібностей до педагогічної діяльності.

Здібності, за твердженням відомого українського психолога Г. Костюка, – це суттєві психічні властивості особистості, що виявляються в її цілеспрямованій діяльності та зумовлюють її успішність. За діяльністю та її результатами можна визначити здібності особистості. Поза діяльністю про них нічого сказати не можна [2, 307 – 308].

В “Енциклопедії освіти” (за ред. В. Кременя) [1, 316] здібності визначаються як індивідуально-психологічні якості особистості, що є передумовою успішного виконання нею певної діяльності. Щоправда, відразу зазначимо, що на успішність діяльності впливають не лише здібності, але й мета діяльності, мотивація, способи діяльності тощо.

Сферою вияву здібностей людей є всі галузі їхньої різноманітної практичної, наукової і мистецької діяльності. Поряд із загальними здібностями, які ще називають розумовими і від яких залежить успішність будь-якої діяльності й навчання, виокремлюють також спеціальні здібності, зокрема й здібності до педагогічної діяльності чи педагогічні здібності.

Аналіз наукових праць Б. Ананьєва, Г. Костюка, О. Леонтьєва, К. Платонова,

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

С. Рубінштейна та ін. дав змогу зробити низку узагальнень, зокрема таких:

- потенційними можливостями для розвитку здібностей є задатки як генетично детерміновані анатомо-фізіологічні особливості нервової, серцево-судинної, м'язової та ендокринної систем;

- здібностями можна пояснити легкість та швидкість засвоєння навичок і знань, причому до самих навичок та знань вони не зводяться;

- здібності не можна ототожнити з певною психологічною властивістю людини, адже це цілий комплекс, в якому здібності поєднуються з іншими рисами особистості, її знаннями та вміннями, потребами та інтересами тощо;

- у формуванні здібностей провідну роль відіграють зовнішні чинники, навчання і виховання.

З огляду на це, стає очевидним, що для формування педагогічних здібностей як індивідуально-психологічних особливостей особистості педагога, які при сприятливих умовах найбільшою мірою визначають успішність засвоєння і продуктивність виконання педагогічної діяльності [4, 552], важливою є правильна організація професійної підготовки майбутніх учителів.

До педагогічних здібностей, на думку І. Підласого [5] належать організаційні, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, дослідницькі та науково-пізнавальні.

Нагомість М. Станкін [6] переконаний, що педагогічні здібності охоплюють експресивні, дидактичні, перцептивні, науково-дослідницькі, авторитарні, комунікативні, особистісні, організаторські, конструктивні, мажорні, гностичні, психомоторні і здібності до розподілу та концентрації уваги.

Експресивні здібності полягають в умінні викладача образно і яскраво виражати думки з допомогою слова та невербальних засобів. У процесі навчання іноземних мов такі уміння видаються особливо необхідними, як для формування мотивації учнів до вивчення іноземних мов, так і для розвитку їхньої пізнавальної активності.

Дидактичні здібності передбачають уміння подавати матеріал доступно, просто і зрозуміло, викликати в учнів самостійну мисленнєву діяльність задля свідомого засвоєння навчального матеріалу. Специфіка іноземної мови як предмета полягає у тому, що в учнів немає життєвого досвіду у цій сфері. Практично весь матеріал, що пропонує їм педагог, для них новий, що вимагає

такої його подачі, щоб учні зрозуміли і максимально повно засвоїли його.

Наявність перцептивних здібностей виявляється в умінні сприймати внутрішній світ учнів, відчувати їхній психічний стан, з'ясувати їхнє ставлення до занять, педагога, що неможливо без розвиненої спостережливості. Вивчення іноземних мов для багатьох учнів є складним, оскільки вимагає напруження усіх сил. А тому надзвичайно важливо, аби вчитель міг зрозуміти та оцінити можливості та настрої школярів до вивчення іноземних мов.

Науково-дослідницькі здібності охоплюють комплекс умінь, які дозволяють педагогові брати активну участь в науково-дослідницькій роботі педагогічного характеру. Здебільшого вчителі іноземних мов вивчають психолого-педагогічну та методичну літературу, а також передовий педагогічний досвід, що дає їм змогу удосконалити власну педагогічну майстерність.

Авторитарні (чи, на нашу думку, доцільніше назвати їх авторитетними, оскільки авторитарність асоціюється з безапеляційністю, намаганням підкорити партнерів по взаємодії тощо) здібності полягають в умінні швидко завойовувати повагу, а надалі – високий авторитет, у вихованців. Для формування в учнів мотивації до вивчення іноземних мов важливо, щоб вчитель був для них особистістю, до якої хочеться прислухатися, яку б учні беззастережно поважали. Особливо важливо це на початкових етапах навчання іноземних мов, коли, з одного боку, формування мотивації до опанування іноземними мовами є важливим завданням педагога, а з іншого – для дітей молодшого шкільного віку вчитель, як правило, є людиною, до якої вони прислухаються насамперед.

Комунікативні здібності, що проявляються в умінні легко вступати в контакти з іншими людьми, у т.ч. з учнями. Для формування іншомовної комунікативної комунікації наявність цього виду здібностей є імперативом.

Особистісні здібності характеризуються насамперед умінням дотримуватися почуття міри в стосунках, поєднанням вимогливості і глибокої поваги до особистості учня, що надзвичайно важливо для кожного вчителя-предметника, у т.ч. й вчителя іноземних мов. Вияв педагогічного такту до учня дозволяє останньому почуватися впевнено, спокійно, позитивно налаштовано, що сприяє іншомовному навчанню.

Організаторські здібності передбачають вміння чітко, з оптимальним плануванням часу підготувати і провести заняття, в т.ч. й урок іноземної мови. Їхня наявність є запорукою педагогічної майстерності педагога.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мажорні здібності – оптимізм і гумор педагога, допомагають активізувати навчальний процес, зняти напругу, нівелювати конфліктну ситуацію тощо. Вдало дібраний жарт іноземною мовою спонукатиме учнів його зрозуміти, а отже, мотивує до пригадування вже вивченого, користування словником або ж до засвоєння нового матеріалу.

Психомоторні здібності забезпечують необхідні та доречні рухові навички. Використання невербальних засобів на уроках іноземної мови є надзвичайно важливим для розкриття значення слів для учнів, які щойно починають вивчати мову, для контролю та керування класним колективом тощо.

До структури гностичних здібностей входить вміння аналізувати власну педагогічну діяльність, діагностувати рівень вихованості і навченості учнів, аналізувати становище кожного учня в колективі тощо. Ці вміння дають змогу вчителю іноземних мов, на основі аналізу власної діяльності, удосконалювати її, забезпечувати ефективне застосування індивідуального та диференційованого підходу до школярів у процесі іншомовного навчання.

Конструктивні здібності або педагогічна уява та мислення – це вміння проектувати майбутнє учнів, ретельно планувати власну діяльність, передбачати результати власної праці, що надзвичайно важливо для молодих педагогів, у т.ч. у вчителів іноземних мов.

Очевидно, що формування педагогічних здібностей має відбуватися вже на етапі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Для того, щоб цей процес був ефективним, на нашу думку, має бути реалізована низка умов, серед яких:

- зміст навчання має забезпечувати студентам як теоретичні знання, що стосуються формування здібностей, так і давати змогу повправлятися у тих видах діяльності, які розвиватимуть здібності до педагогічної діяльності. Практично усі дисципліни навчального плану підготовки майбутніх вчителів іноземних мов володіють розвивальним потенціалом, та все ж особливу увагу на цю важливу проблему варто звертати на заняттях з психології, педагогіки, методик викладання іноземних мов, заняттях з циклу філологічних дисциплін, під час проходження педагогічної практики тощо;

- у роботі зі студентами варто застосувати ефективні форми та методи навчально-виховної діяльності, серед яких має переважати самостійна робота студентів, розв'язання проблемних

завдань, моделювання майбутньої педагогічної діяльності тощо;

- у вищих навчальних закладах варто створити умови, що сприяли б розвитку педагогічних здібностей: сприятливий психологічний клімат, інтенсивне і цікаве позааудиторне життя (організація екскурсій до загальноосвітніх навчальних закладів, позааудиторних заходів тощо);

- викладачі, що працюють з майбутніми вчителями іноземних мов, мають стати для них прикладом педагогічної техніки, педагогічної майстерності, педагогічного такту тощо.

Висновки. Отже, питання формування педагогічних здібностей майбутніх вчителів іноземних мов у сучасних умовах надзвичайно актуалізується. З огляду на це, у вищих навчальних закладах, що здійснюють підготовку вчителів, має реалізуватися завдання формування експресивних, дидактичних, перцептивних, науково-дослідницьких, комунікативних, організаторських, гностичних та інших здібностей, що дасть змогу майбутнім педагогам ефективно здійснювати професійну діяльність.

Література

1. *Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.*
2. *Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк; за ред. Л.Н. Проколієнко. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.*
3. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.*
4. *Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. – Мн.: "Современное слово", 2005. – 720 с.*
5. *Подласый И.П. Педагогика: Новый курс. В 2 кн. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2002. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.*
6. *Станкин М.И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения / М.И. Станкин. – М.: Флинта, 1998. – 368 с.*

References

1. *Kremen V.H (Ed.). (2008). Entsyclopedia of education [Encyclopedia of education]. Kyiv: Yurinkom Inter, 1040 p. [in Ukrainian].*
2. *Kostiuk H.S. (1989). Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti [The educational process and mental and personality*

**PROGRAMY DO NAUKI ŚPIEWU W GIMNAZJACH GALICJI ZACHODNIEJ
W DOBIE AUTONOMII W ŚWIETLE SPRAWOZDAŃ SZKOLNYCH**

development]. Kyiv: Radianska shkola, 608 p. [in Ukrainian].

3. Nikolaieva S.Iu. (Ed.). (2002). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyiv: Lenvit, 328 p. [in Ukrainian].

4. Rapatsevich Ye.S. (Ed.). (2005). *Pedagogika: Bolshaya sovremennaya entsiklopediya*. [Education: Large modern encyclopedia]. Minsk: "Sovremennoe slovo", 720 p. [in Russian].

5. Podlasy I.P. (2002) *Pedagogika: Novyy kurs* [Pedagogy. The new deal]. Moskva: Gumanitarnyy izdatelskiy tsentr VLADOS. Kn. 1: *Obshchie osnovy. Protseess obucheniya*. 576 p. [in Russian].

6. Stankin M.I. (1998). *Professionalnye sposobnosti pedagoga: Akmeologiya vospitaniya i obucheniya* [Professional abilities of the teacher: Akmeology of education and training]. Moskva: Flinta, 368 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 02.03.2017

УДК 37.091.214:78(477.83/.86)

Jolanta Wąsacz-Krztoń, doktor, adiunkt
Wydział Muzyki Uniwersytetu Rzeszowskiego, Polska

**PROGRAMY DO NAUKI ŚPIEWU W GIMNAZJACH GALICJI ZACHODNIEJ
W DOBIE AUTONOMII W ŚWIETLE SPRAWOZDAŃ SZKOLNYCH**

Wydawane co roku przez gimnazja galicyjskie Sprawozdania szkolne zawierają programy do nauki przedmiotów obowiązkowych oraz nadobowiązkowych. W tej drugiej grupie znajdował się m.in. śpiew. Nauka odbywała się w dwóch oddziałach, I- niższym i II wyższym, zwykle po 2 godziny w tygodniu dla każdego poziomu. Nauczanie śpiewu miało na celu przygotowanie chóru szkolnego, który zapewniał oprawę muzyczną różnych uroczystości kościelnych i szkolnych.

Słowa kluczowe: Galicja, edukacja muzyczna, śpiew, sprawozdania szkolne.

Tab. 2. Bibl. 10.

Йоланта Восач-Крзтонь, доктор, ад'юнкт
Відділ Музики Жешувського Університету, Польща

**ПРОГРАМИ ВИВЧЕННЯ МУЗИКИ В СЕРЕДНІХ ШКОЛАХ ЗАХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ
В ЕПОХУ АУТОНОМІЇ, У ВИСВІТЛЕННІ ШКІЛЬНИХ ДОПОВІДЕЙ**

Галицькі доповіді середньої школи, які опубліковувалися щорічно, включають в себе програми для вивчення обов'язкових предметів і предметів навчального плану, таких як спів. Навчання було організовано на двох рівнях, перший – нижчий і другий – вищий. Уроки зазвичай тривали 2 години на тиждень для кожного рівня. Навчання співу мало на меті підготувати шкільний хор, який забезпечував музичний супровід для церковних і шкільних церемоній.

Ключові слова: музична освіта, Галичина, спів, шкільні звіти.

Yolanta Vosach-Krzton, Doctor of Sciences, Adjunct
The Department of Music of Rzeszow University, Poland

**THE PROGRAMS OF STUDYING OF SINGING AT THE MIDDLE SCHOOLS IN THE WESTERN
HALYCHYNA IN THE ERA OF AUTONOMY IN THE LIGHT OF SCHOOL REPORTS**

The Reports of middle school of Halychyna that were published every year include the programs of studying of the compulsory subjects and the curriculum subjects, such as singing. The studying process was organised at two levels: the lower and the higher level. The lessons usually lasted 2 hours per week at each level. The teaching of singing was intended to prepare the school choir, which provided the musical setting for the church and school ceremonies.

Keywords: the music education, Halychyna, singing, the reports of school.

Podstawowym kodeksem szkolnym, na którym opierały się plany nauczania we wszystkich gimnazjach galicyjskich przez cały okres autonomii był przede wszystkim "Entwurf der Organisation der Gymnasien Und Realschulen in Österreich" z 1949 r. opracowany przez Franza

Exnera, profesora filozofii, radcę ministerialnego i Hermana Bonitza, profesora filologii klasycznej z Uniwersytetu Wiedeńskiego. Opracowany przez nich system szkolnictwa średniego na długie lata wyznaczył kierunek w edukacji na tym szczeblu szkolnictwa dla całej monarchii. Wszędzie tam, gdzie funkcjonowały